TẠP CHÍ ĐIỆN TỬ
THƯƠNG HIỆU & CÔNG LUẬN

100 năm báo chí cách mạng Việt Nam: Một nền báo chí chiến đấu và nhân văn

09:54 09/06/2025

100 năm trước, ngày 21/6/1925, Báo Thanh niên do lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc sáng lập xuất bản số đầu tiên, đánh dấu sự ra đời của nền báo chí cách mạng Việt Nam.

Từ dấu mốc lịch sử đó, đội ngũ báo chí cách mạng Việt Nam đã có một thế kỷ chiến đấu vẻ vang, luôn đồng hành với đất nước và dân tộc, xứng đáng là lực lượng nòng cốt, tiên phong trên mặt trận tư tưởng-văn hóa, có những cống hiến xuất sắc trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, xây dựng, bảo vệ và phát triển đất nước.

Tiếng gọi non sông

Sự kiện Báo Thanh niên ra đời 5 năm trước khi thành lập Đảng cho thấy lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc đã sớm coi báo chí là một vũ khí đặc hiệu, có tính mở đường. Ngay từ năm 1922, là một trong những người sáng lập và trực tiếp làm Báo Le Paria (Người cùng khổ), Nguyễn Ái Quốc đã nhận thức rõ vai trò đặc biệt quan trọng của báo chí. Cuối năm 1924, khi về đến Quảng Châu (Trung Quốc), Nguyễn Ái Quốc tiến hành ngay việc chuẩn bị xuất bản một tờ báo chính trị. Đến cuối năm 1929, báo chí cách mạng Việt Nam đã có hơn 50 tờ báo và tạp chí. Ngày 3/2/1930, tại hội nghị hợp nhất các tổ chức cộng sản, thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam, dưới sự chủ trì của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc, một nghị quyết về báo chí đã được thông qua.

Thượng tướng Trịnh Văn Quyết, Ủy viên Trung ương Đảng, Phó chủ nhiệm Tổng cục Chính trị QĐND Việt Nam (nay là Bí thư Trung ương Đảng, Ủy viên Thường vụ Quân ủy Trung ương, Chủ nhiệm Tổng cục Chính trị QĐND Việt Nam) và các nhóm tác giả đoạt Giải Búa liềm vàng lần thứ VIII-năm 2023 của Báo Quân đội nhân dân. (Ảnh: VIỆT TRUNG)

Ra đời trong khói lửa của các cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc, trưởng thành cùng bao thăng trầm của đất nước, lớp lớp người làm báo đã làm nên truyền thống vẻ vang, rất đáng tự hào của báo chí cách mạng Việt Nam. Điều sâu sắc nhất, thiêng liêng nhất, đó là làm báo là làm cách mạng, làm báo là để phục vụ đất nước và nhân dân, đúng như lời Bác Hồ căn dặn: “Cán bộ báo chí cũng là chiến sĩ cách mạng. Cây bút, trang giấy là vũ khí sắc bén của họ”; “báo chí phò chính, trừ tà”. Ngòi sáng tinh thần chiến đấu, trong những năm kháng chiến chống xâm lược, báo chí thực sự là một "binh chủng” đặc biệt... Nhiều tác phẩm báo chí trở thành tiếng gọi non sông thúc giục đồng bào đứng lên cứu nước. Đối mặt với muôn vàn gian khổ, hiểm nguy, cái chết luôn cận kề, những người làm báo đã ra trận với tư thế người chiến sĩ, vừa cầm bút vừa cầm súng chiến đấu, đã sáng tạo nên tác phẩm báo chí giàu sức sống, gắn kết triệu người, cùng hướng về một mục tiêu giải phóng đất nước, giữ vững độc lập dân tộc. Có rất nhiều tấm gương sống động cho tinh thần quả cảm bám trụ trên tuyến đầu của báo chí cách mạng, trong đó, sự kiện Báo Quân đội nhân dân thành lập tòa soạn ngay tại Mặt trận Điện Biên Phủ, xuất bản 33 số báo trong 56 ngày đêm chiến dịch là một minh chứng nổi bật, rất đáng tự hào. Đây là điều độc đáo, chưa từng

có trong lịch sử quân sự Việt Nam và thế giới.

Trong gần 40 năm đổi mới, báo chí luôn là lực lượng tiên phong, cổ vũ nhân tố mới, nhân rộng các điển hình tiên tiến, tạo nên những phong trào hành động cách mạng sôi nổi trên mọi lĩnh vực, làm nên những thành tựu to lớn. Báo chí là diễn đàn tin cậy, thể hiện ý chí, tình cảm, nguyện vọng chính đáng của các tầng lớp nhân dân, tham gia đóng góp ý kiến với Đảng, Nhà nước giải quyết những vấn đề nảy sinh trong quá trình xây dựng và phát triển đất nước. Báo chí kịp thời phê phán những quan điểm sai trái, âm mưu và hoạt động chống phá của các thế lực thù địch, bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng, tạo đồng thuận xã hội, góp phần quan trọng củng cố lòng tin của nhân dân vào sự lãnh đạo của Đảng và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội của đất nước ta. Đội ngũ người làm báo đã và đang tham gia tích cực, có hiệu quả trong cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực, lãng phí và các tệ nạn xã hội. Nhiều nhà báo và tập thể cơ quan báo chí đã thể hiện phẩm chất dấn thân, quả cảm, kiên quyết đấu tranh vì công lý và lẽ phải, theo đuổi tới cùng để góp phần xử lý có hiệu quả những vụ việc tham nhũng, tiêu cực. Báo chí là cầu nối quan trọng tăng cường tình đoàn kết, góp phần nâng cao vị thế Việt Nam trong cộng đồng thế giới.

Không chỉ trong chiến tranh, đội ngũ người làm báo luôn nêu cao tinh thần cống hiến, sẵn sàng hy sinh, luôn có mặt trên tuyến đầu nóng bỏng nhất, quan trọng nhất của đất nước như chống bão lụt, thiên tai, dịch bệnh... Theo thống kê chưa đầy đủ, đã có 511 nhà báo liệt sĩ, nhiều phóng viên hy sinh trong tư thế người chiến sĩ trên các mặt trận. Trong thời bình vẫn có những cuộc chiến đấu âm thầm nhưng rất quyết liệt. Đó là cuộc đấu tranh bảo vệ cái đúng, bảo vệ cái mới, chống lại những gì cản trở con đường phát triển của đất nước.

Ngày 21/6/2010, nhân kỷ niệm 85 năm báo chí cách mạng Việt Nam, Hội Nhà báo Việt Nam đã thay mặt đội ngũ những người làm báo cả nước vinh dự đón nhận Huân chương Sao Vàng.

Lửa chiến đấu, lửa nhân văn

Nhà báo là một danh xưng đáng trân trọng, là sự trao truyền thiêng liêng và quý giá. Nói đến báo chí là nói đến chức năng làm rõ sự thật, sứ mệnh bảo vệ lẽ phải và công lý. Tuy nhiên, khi bảo vệ lẽ phải và công lý, báo chí không chỉ có tính chiến đấu mà còn phải nêu cao tính nhân văn. Đằng sau mỗi tác phẩm báo chí là thân phận một con người, số phận một gia đình, một cộng đồng, thậm chí tác động đến cả xã hội, tùy từng vấn đề và góc độ mà bài báo đề cập.

Phóng viên báo chí tác nghiệp tại thôn Làng Nủ, xã Phúc Khánh, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai. (Ảnh: VIỆT TRUNG)

Một nhà báo giỏi đương nhiên phải là nhà báo có đạo đức. Đây đó, có những nhà báo rành rọt, điêu luyện các "mánh lới" nghề nghiệp nhưng lại thiếu đạo đức. Một khi không chính trực, ngòi bút bị bẻ cong, người làm báo sẽ dẫn dắt dư luận theo hướng tiêu cực. Cây bút ở trong tay những người làm báo chính trực thì mới đủ sức mạnh làm sáng tỏ sự thật, bảo vệ công lý và lẽ phải.

Nguồn sống của báo chí là thông tin. Người làm báo phải tiếp cận với tất cả nguồn tin, nhưng phải có gạn lọc, có thẩm định, dứt khoát không theo đuôi mạng xã hội, không để mạng xã hội dẫn dắt. Yếu tố quan trọng tạo nên môi trường báo chí lành mạnh chính là sự tác nghiệp đúng đắn và chuẩn mực của các nhà báo.

Tính khách quan, công tâm, chính trực, tôn trọng sự thật của người làm báo là vô cùng quan trọng. Một khi báo chí xem nhẹ, xa rời chức năng này thì báo chí, thay vì là một vũ khí sắc bén phục vụ lợi ích của xã hội thì lại gây nên những tổn hại khôn lường đối với xã hội. Người làm báo, dù trên một tờ báo chính thức hay trên mạng xã hội thì tư cách nhà báo cũng chỉ có một. Đó là người cung cấp thông tin cho xã hội. Thông tin đó phải chính xác, trung thực, tin cậy. Đây cũng chính là yếu tố cốt lõi của tính nhân văn. Ca ngợi cái tốt, cái đẹp hay chống lại cái ác, cái xấu, tôi nghĩ, sứ mệnh của báo chí là làm cho niềm tin vào lẽ phải, vào công lý luôn là ánh sáng trong cuộc đời này. Lửa chiến đấu, lửa yêu thương.

Đó là tính nhân văn cao cả của báo chí.

Xã hội dù hoa lệ đến mấy, nếu không có tình thương yêu con người thì cũng không thể là một xã hội hạnh phúc. Mỗi tác phẩm báo chí, vì thế phải toát lên ánh sáng nhân văn. Nêu cao tính chiến đấu và tính nhân văn là đòi hỏi nóng bỏng với báo chí; tính chiến đấu và tính nhân văn của báo chí đan hòa vào nhau. Lan tỏa điều tích cực, cái tốt, cái thiện là nhân văn. Đấu tranh với cái xấu, cái ác, tiêu cực cũng là nhân văn. Không để cái ác, cái xấu lộng hành cũng chính là nhân văn.

Nhìn rộng ra, thế giới hiện đại đang rối bời và mệt mỏi bởi sự hỗn loạn về thông tin. Nhân loại không cần những người thành công bằng mọi giá, bằng cách sẵn sàng làm tổn hại lợi ích chung, làm tổn thương người khác. Xã hội đang cần những con người có thể xoa dịu những nỗi đau, an ủi và hàn gắn những vết thương. Báo chí càng hiện đại càng phải nhân văn!

Có những điều pháp luật không cấm nhưng đạo đức không cho phép. Kiến thức, thông tin ở trong đầu và đạo đức phải ở trong tim mỗi người cầm bút thì mới có thể làm cho báo chí trở nên hữu ích, lan tỏa những điều tốt đẹp trong xã hội. Có như vậy mới xây dựng được một nền báo chí nhân văn và hướng thiện. Giữ gìn phẩm giá, lòng tự trọng nghề nghiệp là một thử thách mà những người làm báo cần kiên tâm như một nguyên tắc tối thượng.

Báo chí là một bộ phận khăng khít của văn hóa. Báo chí có nhiệm vụ rất quan trọng là truyền tỏa những giá trị văn hóa tốt đẹp cho xã hội. Văn hóa báo chí gắn liền với tính nhân văn của báo chí. Tôi nghĩ, văn hóa là môi sinh của báo chí.

Đó cũng chính là ý nghĩa sâu sắc của cuộc vận động xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ quan báo chí, các cấp hội nhà báo hiện nay.

Đạo đức nghề báo và kinh tế báo chí

Trải qua chặng đường lịch sử 100 năm, chúng ta tự hào có một nền báo chí cách mạng chính trực, nhân văn, được xây đắp nên bởi những người làm nghề chính trực, góp phần xây dựng một nền báo chí vì con người và tôn trọng con người. Tuy vậy, phải thẳng thắn nhìn nhận thời gian qua, một số nhà báo, mang danh nhà báo hành nghề không chuẩn mực, vi phạm pháp luật, vi phạm đạo đức nghề nghiệp đã làm ảnh hưởng xấu đến vai trò, uy tín của báo chí; làm tổn thương lòng tự trọng của những người làm báo chính trực. Những vi phạm này có nhiều nguyên nhân, nhưng trực tiếp nhất, cơ bản nhất vẫn là sự thiếu tu dưỡng, rèn luyện phẩm chất đạo đức của người làm báo cách mạng.

Đạo đức là nền tảng, là cốt lõi của hoạt động báo chí.

Nhưng không thể tách rời việc xây dựng văn hóa báo chí, đạo đức làm nghề với kinh tế báo chí, tức là điều kiện cơ bản để các nhà báo làm nghề. Cần tạo một môi trường làm việc thuận lợi cho các cơ quan báo chí và các nhà báo tác nghiệp để ở đó, nhà báo không phải quá vật lộn với vấn đề cơm áo gạo tiền, để nhà báo có thể làm nghề một cách tử tế, đàng hoàng.

Vấn đề tự chủ tài chính của các cơ quan báo chí gắn với vấn đề kinh tế báo chí. Trong dư luận xã hội cũng như trên diễn đàn Quốc hội gần đây đã có nhiều ý kiến về việc giảm thuế cho các cơ quan báo chí. Cho nên, rất cần một đề án tổng thể để giải quyết vấn đề kinh tế báo chí một cách căn cơ, từ cấp hoạch định và điều hành chính sách cho đến các cơ quan chủ quản, các cơ quan báo chí. Kinh tế báo chí không phải là chuyện riêng của cơ quan báo chí. Những cơ quan báo chí chịu trách nhiệm trực tiếp làm nhiệm vụ chính trị thì phải được cấp ngân sách ở mức độ phù hợp để thực hiện. Còn nếu vấn đề thu chi của báo chí lại được nhìn nhận một cách lạnh lùng hoàn toàn theo cơ chế thị trường thì báo chí khó tránh khỏi bị thương mại hóa, không thể nào hoàn thành được nhiệm vụ chính trị của mình.

Lợi nhuận lớn nhất, quan trọng nhất của báo chí, tôi nghĩ, là đưa thông tin chính xác, tin cậy, bổ ích ra xã hội, tạo sự đồng thuận xã hội, xây đắp niềm tin xã hội. Sản phẩm báo chí là một loại sản phẩm đặc biệt, tác động trực tiếp đến nhận thức, tư tưởng, tâm lý xã hội. Không thể đo hiệu quả của báo chí đơn giản chỉ bằng lỗ lãi tiền nong. Kinh tế báo chí gắn liền với đặt hàng báo chí. Nếu làm tốt vấn đề đặt hàng báo chí thì sẽ giải quyết được một phần khó khăn cho các cơ quan báo chí.

Bước đều bằng hai chân: Nội dung và công nghệ

Sau 5 năm thực hiện nghị quyết của Chính phủ sắp xếp lại hệ thống báo chí, hiện cả nước có 6 cơ quan báo chí truyền thông đa phương tiện chủ lực, 127 cơ quan báo, 671 tạp chí, 72 đài phát thanh-truyền hình với một đội ngũ người làm báo khoảng 41.000 người, trong đó có 25.424 người là hội viên Hội Nhà báo Việt Nam. Số lượng như vậy là khá đông đảo, nhưng chất lượng thì chưa đồng đều, còn có sự chồng chéo, lãng phí. Tới đây, theo chủ trương tinh gọn bộ máy, sẽ có nhiều cơ quan báo chí hoặc sáp nhập, hoặc chấm dứt hoạt động; vì thế, số lượng cơ quan báo chí sẽ giảm đáng kể, từ đó, một số nhà báo sẽ dịch chuyển việc làm, không ít người sẽ khó khăn trong tìm việc làm. Thực tế này đòi hỏi phải làm tốt công tác tư tưởng, nâng cao nhận thức, đồng thời phải có biện pháp bảo đảm đời sống cho những người bị tác động bởi quá trình tinh gọn bộ máy.

Hiện nay, báo chí Việt Nam đang đẩy mạnh chuyển đổi số, hoạt động của các cơ quan báo chí đang chuyển sang mô hình cơ quan báo chí đa phương tiện, đa nền tảng, thực hiện nhiều loại hình báo chí, cung cấp nhiều dịch vụ truyền thông, đáp ứng nhu cầu thông tin ngày càng cao và đa dạng của công chúng. Trong bối cảnh bùng nổ của mạng xã hội, tin giả tràn lan, báo chí luôn phải đối mặt với nguy cơ bị mạng xã hội chi phối và lấn át, nhất là thông tin về các vấn đề, vụ việc nhạy cảm, phức tạp. Sự phát triển của công nghệ truyền thông vừa tạo cơ hội vừa gây ra thách thức gay gắt đối với báo chí.

Để báo chí khẳng định được sức mạnh thì không đơn thuần là việc có sử dụng được công nghệ tiên tiến nhất hay không mà quan trọng hơn là việc báo chí có tỏ rõ được sự tin cậy, tính thuyết phục hay không. Nội dung là trái tim của báo chí. Có người nói, nếu nội dung là "vua" thì công nghệ là "nữ hoàng". Một tác phẩm báo chí xuất sắc về nội dung lại được truyền tải trên nền tảng công nghệ tiên tiến thì chắc chắn sẽ đạt hiệu quả cao.

Báo chí không thể nhanh hơn mạng xã hội về tốc độ đưa tin, nhưng sẽ vượt trội mạng xã hội bằng sự chuẩn mực, tinh thần trách nhiệm, đạo đức làm nghề của các nhà báo. Độ tin cậy và sức thuyết phục là con đường sống của báo chí trong thời đại truyền thông kỹ thuật số.

Hướng tới báo chí kiến tạo

Thời cuộc càng biến động, xã hội càng nhiều va đập thì thông tin trên mạng xã hội càng xô bồ, mất kiểm soát. Nhu cầu có thông tin "sạch", thông tin trí tuệ vẫn được đông đảo độc giả quan tâm. Báo chí-với bản lĩnh chính trị, sự chuyên nghiệp và đạo đức nhà báo-phải trả lời được các vấn đề mà mạng xã hội tung ra.

Cần nhận thức rõ rằng, để báo chí vượt qua thách thức trong thời đại kỹ thuật số, giải pháp không chỉ là có công nghệ mà đòi hỏi phải có đội ngũ những cây bút giỏi, những bài viết chuyên sâu, những sản phẩm báo chí có chất lượng tương thích với công nghệ thời đại kỹ thuật số. Nghĩa là, lối làm báo truyền thống không hẳn hoàn toàn mất giá trị nhưng đòi hỏi phải được vận hành trong một điều kiện công nghệ mới. Không ít nhà báo, cơ quan báo chí bị hối thúc quá mức trong cuộc đua để trở thành "người số 1" về tốc độ đưa tin. Tuy nhiên, xu hướng báo chí đua nhau trong việc ai nhanh hơn không còn là lợi thế, mà lợi thế thuộc về ai bình luận hay hơn, sâu hơn; ai phân tích, kiến giải tốt hơn; ai dự báo chuẩn xác hơn. Đó chính là báo chí kiến tạo!

Trong "cơn bão" của thời đại số hóa, báo chí có thể tạo ra sự khác biệt bằng lối đi khác biệt, thông thái và độc đáo. Báo chí trí tuệ, báo chí chân chính vẫn luôn

có cơ hội và sức hấp dẫn. Độc giả, khán giả, thính giả đã và đang phân tâm vì thông tin hỗn loạn, xô bồ; vì thế, nhu cầu thông tin trí tuệ, thấu hiểu, xây dựng, vượt lên thông tin xô bồ, hỗn tạp vẫn là nhu cầu cơ bản... Nhiều nhà báo, cơ quan báo chí vẫn kiên định hướng đi này với niềm tin rằng công chúng sẽ không quay lưng.

Báo chí Việt Nam và thế giới đang trải qua một cuộc chuyển mình mạnh mẽ, sâu sắc chưa từng có về phương thức làm nghề, nhưng đạo đức làm nghề, lý tưởng làm nghề, tâm thế làm nghề của người làm báo cách mạng thì không thể khác. Chúng ta làm nghề để bảo vệ công lý và lẽ phải, làm nghề vì lợi ích của đất nước và nhân dân.

Khát vọng xây dựng đất nước hùng cường là dòng chảy mãnh liệt xuyên suốt từ thuở đầu lập nước của nhiều thế hệ người Việt Nam. Một nền báo chí giàu tính chiến đấu và nhân văn là phải xây đắp niềm tin xã hội, thổi bùng khát vọng thịnh vượng vào trái tim mỗi người dân. Trong bối cảnh đất nước đang chuyển mình mạnh mẽ để bước vào một kỷ nguyên phát triển mới, phát huy truyền thống vẻ vang 100 năm của báo chí cách mạng Việt Nam, đội ngũ người làm báo cả nước không ngừng rèn luyện bản lĩnh chính trị, nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, nêu cao đạo đức nghề nghiệp, tăng cường đoàn kết, chung sức, đồng lòng, ra sức phấn đấu xây dựng nền báo chí chuyên nghiệp, hiện đại, giàu tính chiến đấu, nhân văn.

HỒ QUANG LỢI, *Phó chủ tịch Hội Truyền thông số Việt Nam, nguyên Phó chủ tịch Thường trực Hội Nhà báo Việt Nam*

Theo Báo QĐND